

Jóléti politikák produktivitása

VISSZHANG - XLVIII. évfolyam 28. szám, 2004. július 9.

A fordulat, a fordulópont nem elhatározás kérdése, hanem szükségszerű tény. Magyarország számára ma már realitás az, amiért a progresszió képviselői küzdöttek, olykor csak ábrándoztak a középkor óta. A fejlett *Nyugat*, a történelem örökös nyertesei, az Európai Unió részévé váltunk (Erről bővebben Mázsa Péter: *Mit akar Európa?*, *ÉS*, 2004/18.). A kérdés az, hogy ettől a fordulattól mennyivel lesz jobb az életünk. Miképpen alapozható meg a társadalom szociális biztonsága?

Mi, baloldali politikusok, nem akarjuk előírni és meghatározni az emberek helyett azt, hogy kinek hány szobára, hány gyerekre kellene vágnia, mert bízunk abban, hogy a magyarok túlnyomó többségének a mi intencióink nélkül is ki van mind a négy kereke. Nem kell se gyengeelméjűnek, se erkölcsileg eltévelyedettnek tartanunk honfitársainkat: ők is tudják, hogy mi a helyes, mi a tisztességes, és miben, merre akarnak előbbre jutni. Másrészt, tudomásul kell vennünk azt, hogy nemcsak egy-egy embernek van sokféle célja (a fiatal nők például egyszerre vágnak gyerekekre is, meg munka-karrierre is); nemcsak a különböző emberek törekvései, akaratai különbözőek, hanem még ezen túl, azok a gondok és nehézségek is igen különbözőek, amelyek nehezítik céljaik, törekvéseik megvalósítását. Ennek megfelelően, a jóléti politikák sem lehetnek együgyűek, egyetlen elvre szerveződők, és pláne nem lehetnek fundamentalisták semmilyen egyetlen igaz hit nevében. A támogatásoknak sokszínűeknek, a különböző élethelyzetekhez megfelelően igazodóknak, a különféle igazságossági és méltányossági elveket kielégítőeknek kell lenniük. Harmadrészt, a jóléti rendszereknek átláthatóaknak, ellenőrizhetőeknek, világos elveket követőknek kell lenniük. A mai rendszer áttekinthetetlenül szétszabdalt, elveiben, eljárásaiban és a támogatások címzettjeiben áttekinthetetlen.

Meggyőződésem szerint a jóléti politikánknak az alábbi hat célra kell irányulnia.

Az első cél a munkaösztönzési elv érvényesítése. Ebben jó szívvel követhetjük az EU és az OECD ajánlásait, sőt, meg is éri nekünk, ha ezt teszszük, hiszen így közösségi támogatásokhoz is juthatunk. A munkaösztönzési elv azt a szándékot fejezi ki, hogy a támogatások révén minél több ember számára tegyük lehetővé a munkaerőpiacokon való részvételt. Ez nem csupán gazdaságpolitikai, beruházásösztönzési kérdés - bár kétség kívül az is. Nemcsak az államháztartási egyensúlyok kérdése - bár az is (hiszen, ha több ember dolgozik adó- és járulékfizető munkakörben, és több embertől lehet gyarapítani az állami bevételeket, amelyeket kevesebb önálló keresettel nem rendelkező között kell szétosztani, akkor ez még nagyvonalúbb ellátási szintek mellett is javít az egyensúlyokon). Hanem vaskosan szociális kérdés is, hiszen a munkaerőpiac mindig lefelé szorít ki embereket, akik így a szociálpolitika ügyfeleivé válnak. Foglalkoztatást akkor lehet bővíteni, ha a munkaerőpiac mintegy alulról képes több embert felszívni. E célok eléréséhez ostoba, buta és eredménytelen politika a segélyezési szintek leszorítása. Ettől ugyanis nem lesz több embernek munkája, csak még többen fognak elérhetetlen szociális távolságokba süllyedni a munkaerőpiac elvárásaitól. Munkához azzal segíthetjük az embereket, ha olyan támogatási politikát folytatunk, amely mellett a munkaadóknak jobban megéri nehéz helyzetben levő embereket, akár atipikus munkarendben is foglalkoztatni; és ha több embernek éri meg dolgozni, munkát vállalni.

Arra kell tehát törekednünk, hogy a támogatások a munkába állásra, a munkavállalás első időszakára is kiterjedjenek, részben átvállalva a munkaadó termelékenység kockázatainak egy részét. Részben átvállalva persze azokat az extraköltségeket is, amelyek minden életformaváltás, így a munkába állás első időszakában is szükségszerűen megjelennek. Ugyanis, bármennyire vonzó lehet a munkavállalás konszolidálódott állapota valaki számára, ha az életformaváltás során jelentkező extraköltségeket nem képes finanszírozni, akkor nem is tud munkát vállalni. Az átmeneti időszakban jelentkező többletköltségek

részbeni átvállalásának céljából lehetséges és szükséges egyes - korábban, a munkanélküliség okán keletkezett - jogosultságok fenntartása a munkába állás első időszakára is. Alapvető szemléleti fordulatra van tehát szükség ahhoz, hogy a támogatások ne csak a munkanélküliség alatt biztosítsanak némi pénzt, hanem a munkába lépést is bátorítsák és ösztönözzék, hogy a támogatások járuljanak ahhoz hozzá, hogy érje meg dolgozni.

A második cél a munkával szerzett biztonság jogának megvalósítása. Fenn kell tartanunk azt a társadalombiztosítási elvet és intézményrendszert, amely a munkával és járulékfizetéssel szerzett jogként a tisztas megélhetés és a megszerzett társadalmi státusz biztonságát a jelenleginél hathatósabban biztosítja akkor, ha valaki életkora, betegsége, fogyatékosága okán nem képes tovább dolgozni.

A harmadik cél a közhasznúság elvének érvényesítése. Bizonyos szolgáltatások, támogatások igénybevétele nem csupán az azt igénybe vevő magánérdeke, hanem, akár még ennél is nagyobb súllyal közérdek. Ilyen közhasznú jóléti támogatás a közoktatás vagy a védőoltások igénybevétele. Épp azért, mert ezeknek a szolgáltatásoknak a fogyasztása erőteljesen közérdek, nem csupán a térítésmentesen teljes körű igénybevétel fenntartása az indokolt, hanem még a kötelezés eszközétől sincs okunk visszariadni.

Más kérdés, hogy vannak olyan hagyományosan közhasznúnak feltételezett, és ezért ingyenes szolgáltatások is, amelyekből jelentős magánhasznok is keletkeznek - ilyen a felsőoktatás vagy bizonyos egészségügyi ellátások. Ezekben a területeken megvitandó az, hogy a szolgáltatás révén keletkező magánhasznokból mennyiben indokolt a szolgáltatás költségeihez hozzájárulni, avagy mennyiben indokolt a közhasznú ingyenességet fenntartani. Ennek az ingyenességnek ugyanis olykor túl nagy az ára: a felsőoktatás tandíjmentessége mellett ma már a hallgatók fele a tandíjnál lényegesen nagyobb önköltségi árat fizet a diploma megszerzéséért.

A negyedik cél a kettős méltányosság elvének megfelelő támogatási rendszerek gyakorlati megvalósítása. Mindazokban az esetekben, amikor valamilyen társadalmilag fontos érték létrehozásához (például a gyermekneveléshez) vagy valamilyen a jövedelmi helyzetűtől függetlenül, kompenzálható hátrány (például a fogyatékos) enyhítéséhez járul hozzá a támogatás, ott - akár a jelenlegi támogatási mértékek és arányok változása mellett is - a kettős méltányosság elvét tartom érvényesítendőnek. A kettős méltányosság annyiban kettős, hogy egyrészt horizontális méltányosság (bármilyen két azonos jövedelmi helyzetű szülő esetében jusson több annak, akinek [több] gyereke van; bármely két azonos jövedelmű közül jusson több annak, aki [súlyosabban] fogyatékos). Másrészt vertikális méltányosság is (tehát, bármilyen két azonos családi, egészségi helyzetű ember közül szisztematikusan jusson több támogatás annak, akinek kisebb önálló jövedelme, nagyobb megélhetési gondja van).

Az ötödik cél a szociális minimum elvének azonnali érvényesítése. Ha valaki nélkülöz, nyomorog, akkor pénzt kell neki adni. Bővebben kifejtve: valamilyen társadalmilag elfogadottnak tekintett minimum, minimális jövedelem mértékéig mindenki számára, minden más szempont mérlegelése nélkül támogatást kell biztosítanunk. Ha ebben az amúgy világos és egyszerű elvben egyet tudnánk érteni, akkor neki lehetne állni a technikák kidolgozásának is - és nem kellene elkeserednünk akkor, ha a technikák sokkal bonyolultabbak lennének, mint az elv.

A hatodik cél a prevenció elv megvalósítása. Más esetekben, bizonyos szociális támogatásoknak az elsődleges céljuk az, hogy általuk, jelentősebb közkiadással járó problémákat előzzünk meg. Ennek tipikus példája a lakásban maradás, a lakhatás támogatása. Nem csupán humánus megfontolásokról van erre szükség, hanem azért is, mert a hajléktalanság, az intézménybe kerülés, az életformák kriminalizálódása a nyújtott támogatások összegénél sokkal többbe kerülne.

A jólét és a gazdaság összefüggéseiről ideje másképpen gondolkodnunk, mint korábban. Korábban az összefüggéseket csak egy irányból láttuk: annyit lehet osztogatni, amennyit kivonhatunk a gazdaságból, és amit elosztottunk, feléltünk, abból semmi különösebb haszon nem származott a jövőre nézve, legfeljebb anynyi, hogy örült az, aki kapott, még inkább az, aki többet kapott.

Ideje úgy gondolkodni, hogy a jóléti politikák konstruktív, produktív ágazatok. A jóléti újraelosztás nem szólhat kizárólag azokról, akik a pénzeket kapják; és nem tekinthetünk ezekre a pénzekre úgy, mintha valamilyen humanitárius vagy éppen politikai érdekeket követő pénzfecsérelésről beszélünk. Ezt a

hozzaállást meghagyom jobboldali politikai ellenfeleinknek. Nekünk a jólét kérdéséről úgy kell gondolkodnunk, mint az egész ország, az egész társadalom jólétéhez produktívan hozzájáruló, értékeket teremtő és az értékteremtéshez hozzájáruló politikai ágensről.

A jóléti fordulat és ezzel együtt az MSZP politikai fordulata nem a jó vagy rossz sors kérdése, hanem a világos, átlátható politikai célok megnevezésének és érvényesítésének a terepe. Ehhez kell megvitatnunk azt, hogy alapértékeinkkel és a politikai, társadalmi, gazdasági helyzet realitásaival összhangban mi az a tisztességes és progresszív vállalás, amivel a köztársaság polgárai elé állhatunk.

Szekeres Imre

az MSZP országgyűlési képviselője